

Çağdaş Uluslararası İlişkiler Yazınında Anarşist Teori: Eleştirel Bir Değerlendirme

Anarchist Theory in Contemporary International Relations: A Critical Analysis

Şaban H. ÇALIŞ* - Çağlar SÖKER**

Öz

Anarşizm, Uluslararası İlişkiler (UI) disiplininde müstakil bir teori olarak uzun bir süre gündeme gelmemiş ve incelenmemiştir. Anarşizmle ilgili ilk çalışmalar 1970'lerde yayımlanmıştır ancak onlar da istisnai niteliktedir. Anarşizmin ihmalî konusunda disiplin özelinde bir farkındalığın oluşması ve anarşist teori literatüründe canlanma ise ancak 2000'li yıllarda gerçekleşmiştir. Bu makale, disiplinin kısa süre önce oluşmaya başlayan anarşist teori külliyyatına ışık tutmayı; mevcut literatüre eleştirel bir açıdan yaklaşarak eksikleri ve problemleri sorgulamayı hedeflemektedir. Makalede birkaç sonuca ulaşılmıştır. Öncelikle UI'de anarşizme dair çizilen yüzeysel, eksik ve yanıltıcı resimlerin, pedagojik açıdan sorun(lar) yaratabileceği ve bu teori üzerinde yapılabilecek farklı çalışmalarını da olumsuz etkileme riski taşıdığı öne sürülmüştür. İkinci olarak anarşizmin belirli versiyonlarının baskınlık kazanmasının veya farklı anarşist yaklaşımların tahfif edici bakışla ele alınmasının, anarşizmin çoğulcu karakterine zarar verdiği gibi bir imkân olarak anarşizmin uluslararası ilişkilerin analizine yapacağı katkılara da ket vuracağı vurgusu yapılmıştır. Üçüncü temel sonuç ise literatürdeki görece genişlemeye rağmen hâlâ yapılacak çok iş olduğudur. Klasiklerin ele alınmasından, disiplinin temel kavramlarının anarşist analizine; anarşizmin küresel sorunlara yaklaşımından küresel ilişkilerin tarihine yönelik anarşist okumalara kadar birçok alanda eksikler ve boşluklar bulunmaktadır. Makale bu alanlara dikkat çekmeyi ve nihayetinde anarşist teorinin Türkçe literatürde de canlanmasını teşvik etmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Anarşizm, Uluslararası Siyaset, Uluslararası İlişkiler, Uluslararası İlişkiler Teorileri, Küresel İlişkiler.

Abstract

Anarchism has not been introduced or studied as an independent theory in the discipline of International Relations (IR) for a long time. The initial studies related to anarchism were published in the 1970s; however, they are of an exceptional nature. It was not until the 2000s that a disciplinary awareness of the neglect of anarchism emerged, along with a revival in the literature on anarchist theory. This article aims to shed light on the recently developing

Makale Geliş Tarihi: 05.06.2024. Makale Kabul Tarihi: 11.09.2024.

Araştırma Makalesi / Künye: ÇALIŞ, Şaban H., SÖKER, Çağlar. "Çağdaş Uluslararası İlişkiler Yazınında Anarşist Teori: Eleştirel Bir Değerlendirme". Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD), 18/35, (Aralık 2024): s. 99-119. DOI: 10.19060/gav.1600501

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mail: scalis@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6360-3787.

** Dr., Selçuk Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mail: caglarsoker@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7162-3403.

Gazi

Akademik Bakış

97

Cilt 18
Sayı 35
Kış 2024

literature of anarchist theory within the discipline and seeks to critically approach the existing literature by questioning its deficiencies and problems. Several conclusions have been reached in the article. Firstly, it is argued that the superficial, deficient and misleading portraits of anarchism in IR could create pedagogical problems and potentially affect different studies on this theory in negative ways. Secondly, it is emphasized that the dominance of certain versions of anarchism or the degrading attitude towards different anarchist approaches could undermine the pluralistic character of anarchism, as well hinder the potential contributions to the analysis of international relations. The third main conclusion is that despite the relative expansion in the literature, there is still much work to be done. From addressing the classics to anarchist analysis of the discipline's fundamental concepts; from anarchism's approach to global problems to anarchist perspectives on the history of global relations, there are numerous areas where gaps exist. The article aims to draw attention to these areas and ultimately to encourage the revival of anarchist theory in Turkish literature as well.

Key Words: Anarchism, International Politics, International Relations, International Relations Theories, Global Relations.

Giriş

Anarşizm, 19. yüzyılda ortaya çıkmış bir teoridir ancak Uluslararası İlişkiler disiplininde (Uİ) uzun süre ihmal edilmiştir. Görece yakın bir zamanda çalışılmaya başlanan anarşizm konusunda Uİ'de bir literatür oluşmaya başlamıştır. İklim değişikliği, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, yoksulluk, nükleer silahlar, salgın hastalıklar ve küresel göç gibi modern devleti aşan sorunlar da anarşizm gibi eleştirel teorilerin, Uİ'deki yükselişini perçinlemektedir. Anarşizm, disipline salt eleştirel ya da normatif bir yaklaşım olarak da dahil olmamıştır. Karl Marx'ın dediği gibi, yalnızca "idealist fanteziler" peşinde koşan ütopyistlerin teorik evreni olmayıp olay ve olguları anlamak ve anlatmakla da ilgilenen anarşizm, devletin merkezde olmadığı küresel "gerçekleri" yeniden düşünme imkânı sunmaktadır.¹ Bu anlamda anarşizmin gündeme gelişi ve yükselişi, disiplinin son döneminin önemli gelişmelerinden biridir.

Bu makalenin amacı, Uluslararası İlişkiler disiplinine kısa süre önce dahil olan anarşist teori literatürünü eleştirel bir yaklaşımla incelemektir. Makalede öncelikle Uİ'de anarşizmle ilgili öncü çalışmalara ve disiplin kapsamında anarşizmin marjinalize olmasının sebeplerine değinilmiştir. Sonraki kısımda anarşizmin 2000'lerde Uİ'nin gündemine geliş süreci ve bu bağlamda gelişmeye başlayan literatür ele alınmıştır. Akabinde anarşizm literatürü dönemsel olarak ele alınmış; anarşizmle ilgili yayınlar, özellikle ders kitapları ve makaleler kısaca özetlenmiş ve analiz edilmiştir. Makalede disiplinin anarşizmle ilgili refleksleri, anarşist teorinin Uİ'deki temsil(ler)i, söz konusu temsil(ler)in yarattığı ve yaratabileceği sorunlar ile literatürdeki eksikler eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Sonuç bölümünde ise hem bugüne kadarki literatürle ilgili genel bir değerlendirme yapılmış hem de Uİ'de anarşizmin geleceğiyle ilgili öngörülere yer verilmiştir.

1 Karl Marx, "Siyasete Karşı Kayıtsızlık", Karl Marx ve Friedrich Engels, der., *Anarşizm Üzerine* (çev. Sevim Belli), Sol Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2009, s. 94.

Öncü Çalışmalar ve Anarşizmin İhmalinin Sebepleri

Anarşizm ilk kez 1970’lerde ihtiyath, oldukça çekingen bir şekilde ve ancak “felsefi” gelenekteki yerine atıfla Uluslararası İlişkiler disiplininin ve epistemik topluluğunun gündemine girmiş gözükmektedir. Bu konuda ilk çalışma Thomas Weiss tarafından 1975 yılında yayımlanmıştır. “Felsefi Anarşizm Geleneği ve Dünya Politikasında Gelecek Yönelimler” başlığını taşıyan bu çalışmasında Weiss, küresel krizler ve sorunlar düşünülürken yeterince ciddiye alınmayan anarşizmin, dünya politikası çalışmalarına farklı alanlarda önemli katkılar sağlayabileceğini belirtmiştir.² Weiss anarşizmin, ulusal bencil çıkarları politika yapım süreçlerinin temeli olarak varsayan ana akım uluslararası politika yaklaşımlarına bir alternatif olabileceğinin altını çizmiştir. Ona göre anarşizmin anti-devletçi pozisyonu, yeni sorunları ele alma noktasında başlı başına bir değerdir. Bunun yanında çalışmada, karar alma süreçlerinde olabildiğince geniş katılım, merkezlesizleşme (*decentralization*), ekolojik bilinçlilik, özgürlük, işbirliği ve yardımlaşma gibi anarşist değerler de zikredilmiştir. Çalışmayı kaleme aldığı dönemde Birleşmiş Milletler’de görev yapan Weiss, özellikle barış araştırmacılarını, önemli olduğu halde çoğunlukla görmezden gelinen anarşist perspektifle küresel sorunları incelemeye davet etmiştir.³

Richard Falk, Weiss’in çalışması ile aynı yıl, 1975 yılında yayımlanan *Gelecek Dünyalara Dair Bir Çalışma* başlıklı kitabında, gelecekte ortaya çıkabilecek dünya düzeni tiplerini incelemiştir. Falk, bu kitabında anarşist bakışa da yer vermiş, anarşist dünya düzeni şemaları oluşturmuş ve de-humanize eden hâkim trendlere karşılık bireysel otonomi ve kişiliği ısrarla ön plana çıkaran anarşizmin yaratıcı açılımlar sağlayabileceğine işaret etmiştir.⁴ Falk 1978 yılında ise “Anarşizm ve Dünya Düzeni” makalesini yayımlamış; küresel reform tartışmalarında bir bakış açısı olarak anarşizme ilgi gösterilmemesinin şaşırtıcı olduğunu belirtmiştir.⁵ Kendi kişisel anarşizm yorumunu; işbirliğine ve mutluluğa yönelik tüm insan potansiyelinin ortaya çıkarılmasını cesaretlendirecek minimalist yönetim yapılarının kurulması süreci şeklinde tanımlayan Falk, “her tür bürokratik merkeziliğe karşıtlık” temelinde bir anarşist değerlendirme yapmıştır.⁶

Weiss ve Falk’un 1970’lerdeki çalışmaları, anarşizmin UI’deki erken dönem örnekleridir. Ancak bu çalışmalar istisnai olup, onların ardından uzun yıllar daha disiplin nezdinde anarşizmin sesi duyulmamıştır.⁷ Peki anarşizm,

2 Thomas G. Weiss, “The Tradition of Philosophical Anarchism and Future Directions in World Policy”, *Journal of Peace Research*, Cilt 12, Sayı 1, 1975.

3 A.g.m., s. 17.

4 Richard A. Falk, *A Study of Future Worlds*, The Free Press, 1. Baskı, New York 1975, ss. 214-219.

5 Richard A. Falk, “Anarchism and World Order”, *Nomos*, Cilt 19, 1978.

6 A.g.m., s. 75.

7 Bir diğer istisna da Martin Wight’ın *Uluslararası Teori: Üç Gelenek* kitabıdır. Söz konusu çalışma doğrudan anarşizmle ilgili değildir ancak yine de kitapta anarşizmden bahsedildiğinden kısaca söz etmek yerinde olur. Wight Realist, Rasyonalist ve Devrimci geleneklere ek dördüncü bir sınıf olarak “ters devrimcilikten” (*inverted revolutionism*)

Uİ'nin inceleme alanında olan devlet, adalet, ekonomi, uluslararası örgütlenmeler, otorite, işbirliği, savaş, barış v.b. birçok başlıkta tartışmaların yapıldığı bir siyaset felsefesi ve teorisyen onun Uİ'de çok yakın bir zamana kadar neredeyse hiç yer almaması nasıl açıklanabilir? Alex Prichard, neden yakın zamana kadar anarşizmle Uİ arasında bir etkileşim oluşmadığını sorgulamıştır.⁸ Prichard anarşizmin aşağıdan yukarı (*bottom-up*) bir ontolojiye sahip olduğunu, Uİ'nin ise Soğuk Savaş'ın sonlarına kadar yukarıdan aşağı (*top-down*) analiz yapan yaklaşımlarca domine edildiğini ifade etmiştir.⁹ Uİ devletler arası rekabetle ilgilenirken, anarşizm devlet stratejilerinden ziyade özgürleşmeyle ilgilidir. Bu nedenle anarşizm ve Uİ birbirlerine karşılıklı katkı sağlayabilecekken birbirlerini ihmal etmişlerdir. Devletsiz ve kapitalizmsiz yaşama yönelik anarşist idealin uluslararası politikaya ilgiyi törpülediğini savunan Prichard, anarşizmin devletlerin insanlarla ilişkilerine odaklanarak devletlerin birbiriyle ilişkilerini ihmal ettiğinin altını çizmiştir. Ona göre “uluslararası” fenomenine dönüş anarşist teorinin ufkunu genişletecek ve normatif analizleri de derinleştirip zenginleştirecektir.¹⁰

Söz konusu çalışmasında anarşist geleneğin geçmişinde uluslararası politikanın neden ihmal edildiğine cevap arayan Prichard farklı bir çalışmada ise Uİ'de anarşizmin neden ihmal edildiğini daha detaylı ele almış; “Anarşizmin Yokluğu, Bize Uİ'nin Amacı ve Tarihi Hakkında Ne Söylenebilir?” başlıklı makalesinde anarşizmin Uİ'deki ihmalini “sessizliğin histori-yografisi” olarak tanımlamıştır.¹¹ Prichard'a göre Uİ'de anarşizmin yokluğu, öncelikle disiplinin devletlerin dışışleri kuruluşlarının ihtiyaçları ve entelektüel talepleri çevresinde yapılanmış olmasıyla ilgilidir. Prichard, kuramsal bağlamda da disiplinin erken döneminin, Morgenthau'nun ulus-devlet teorisiyle yapıldığını ve bu durumun Uİ'nin histori-yografisini de anarşizmi dışarıda tutacak biçimde şekillendirdiğini savunmuştur. Devlet için kullanışlılık temelinde, devletler için bir söylem alanı olarak yapılan hegemonik Uİ'de, geleneksel imajla uyuşmayan anarşizm sürekli olarak görmezden gelinmiş ve marjinalize olmuştur. Anarşizm, yakın zamana kadar devam eden Uİ'nin bu profesyonel ve entelektüel devletçiliğine (*statism*) aykırı bir yaklaşım olması nedeniyle görünmez kalmıştır. Savaş arası ve savaş sonrası dönemlerin entelektüel tartışmalarında sarsıcı argümanlarla, mütevazı da olsa rol alan anarşizmin bu katkıları da görmezden gelinmiş ve o, disiplinin

bahsetmiş ve bu kategori altında anarşizme yer vermiştir. Ona göre anarşizm, konuyla doğrudan alakalı olmasa da “uluslararası teoride” bunun gibi bir pozisyon, “pasifizm” olarak adlandırılabilir. Bu pozisyon “ters devrimcilik” olarak nitelenmiştir. “Terstir çünkü güç kullanımını tamamen reddeder; devrimcidir çünkü bu reddi evrensel geçerliliğe sahip bir ilke olarak görür ve onun kabul edilmesini enerjik bir şekilde teşvik eder”. Martin Wight, Gabriele Wight ve Brian Porter, *International Theory: Three Traditions*, Holmes and Meier Publishers, 1. Baskı, New York 1992, s. 108.

8 Alex Prichard, “Deepening Anarchism: International Relations and the Anarchist Ideal”, *Anarchist Studies*, Cilt 18, Sayı 2, 2010.

9 A.g.m., s. 30.

10 A.g.m., s. 52.

11 Alex Prichard, “What Can the Absence of Anarchism Tells Us about the History and the Purpose of International Relations?” *Review of International Studies*, Cilt 37, Sayı 4, 2011, s. 1650.

historiyografisinde örtbas edilmiştir. Prichard'a göre anarşizm, ontolojik ve normatif açıdan devletçi olan ana akım Uİ'ye meydan okuyarak "devleti" yeniden düşünme konusunda katkılar sağlayacaktır. Bununla da ilintili olarak anarşist geleneğin, politik analiz ve tahayyül için disiplin nezdinde yeni bir kaynak olacağını vurgulayan Prichard, makalesiyle dünya politikasına anarşist yaklaşımın geliştirilmesine de katkı sağlamayı amaçlamıştır.¹²

Yeni Milenyumda Anarşizm

1970'lerden sonra, bir yaklaşım olarak anarşizmin Uİ'de yeniden gündeme gelmesi 2000'li yıllarla paralellik taşır. Hatta milenyumla yaklaşıırken, anarşizmin Uİ'deki yeri açısından yeni bir dönemin başladığından bile söz edilebilir. Scott Turner'ın küresel sivil toplumu ve yönetişimi, Peter Kropotkin'in düşünceleri temelinde değerlendirdiği 1998 tarihli çalışması bu konuda öncü çalışmalardan biridir.¹³ Turner, Hobbes'un varsayımlarına yaslanan realist iddianın aksine, küresel sivil toplumun ortaya koyduğu gönüllülük esasına dayanan ve şiddet içermeyen siyasal işbirliği modellerinin; bu bağlamda da Kropotkin'in anarşist teorisinin, Hobbesçu geleneğe karşı bir meydan okuma olarak oldukça yararlı bir karşı çıkış noktası sağladığını ileri sürmüştür. Ona göre uzlaşmaya ve işbirliğine dayalı anarşist gelenek, küresel dönüşüm çağında barışçıl uluslararası yönetim için alternatif imkân ve umutları bünyesinde taşımaktadır.¹⁴

Alex Prichard'ın 2007 tarihli çalışması, Uİ'de anarşizm konusunda önemli bir kırılma noktasıdır.¹⁵ Çalışmalarından daha önce de bahsedilen Prichard, Uİ'de anarşizmin yeniden konuşulmaya başlamasında en önemli teorisyenlerden biridir. 2007 yılında yayımladığı makalesinde Prichard "Uİ'de anarşizmin yokluğundan" bahsetmiş; "uluslararası politika üzerine 2000 sayfa yazmasına rağmen Uİ'de hiç incelenmeyen anarşist düşünür Proudhon'u" ve eserlerini ele almıştır.¹⁶ Prichard'a göre 1990'larda yaşanan iki değişim Uİ teorilerini köklü bir dönüşüme götürmüştür. İlki Uİ'de siyasal teoriye olan belirgin dönüş; ikincisi ise eleştirel teorisinin -postmodern ve diğer- gelişmesidir. İlk hareket Uİ'nin "sonsuz irfanını" meşrulaştırmak için başvurulan Hobbes, Rousseau ve Kant gibi yazarların yanıltıcı karikatürlerini sorgulamıştır. Fikirlerin tarihine bu dönüş, disiplinin tarihine bakışta daha sofistike yaklaşımların üretimine giden süreci başlatmıştır. Diğer yandan eleştirel teorisyenler de modern ve postmodern siyasal teori silahlarını, geleneksel Uİ teorilerinin kalelerine yöneltmişlerdir. Prichard'a göre, bu gelişmelerin sonucu olarak hem uluslararası ilişkilerde hem de disiplinde "uluslararasıının" ve politik olanın daha derin kavranışının yolu açılmıştır. Prichard, "yöntem açısından tarihsel ve sosyolojik, siyaset felsefesi açısından

12 A.g.m., ss. 1668-1669.

13 Scott Turner, "Global Civil Society, Anarchy and Governance: Assessing an Emerging Paradigm", *Journal of Peace Research*, Cilt 35, Sayı 1, 1998, s. 25.

14 A.g.m., ss. 25-42.

15 Alex Prichard, "Justice, Order and Anarchy: The International Political Theory of Pierre-Joseph Proudhon (1809-1865)", *Millenium: Journal of International Studies*, Cilt 35, Sayı 3, 2007.

16 A.g.m., s. 623.

Yazı

Akademik
Bakış

101

Cilt 18
Sayı 35
Kış 2024

normatif ve eleştirel, ekonomik açıdan sosyalist olan” Proudhon’un siyasal teorisinin ve dolayısıyla anarşizminin UI’ye önemli katkılar yapabileceğini savunmuştur.¹⁷

Aynı tarihlerde anarşizme değinen çalışmalardan biri de Ersel Aydın- lı’nın “Cihatçılardan Önce Anarşistler Vardı: Ulusaşırı Şiddetin Başarısız Bir Örneği” başlıklı makalesidir.¹⁸ Aydın- lı’ya göre ulusaşırı şiddet yeni değildir. Şiddete başvuran cihatçılardan önce ulusaşırı şiddet çabalarının sonuncusu- nun, geç 19. Yüzyıl anarşistlerine ait olduğunu savunan yazar, anarşistlerin başarısızlığının dinamiklerini de incelediği iddiasındadır. Aydın- lı, bu kıyas- lamanın başlıca varsayımlarının her iki hareketin de ulusaşırı, küresel ama- çları olması ve “kendi dönemleri için eşi görülmemiş bir şiddet öne sürmeleri” olduğunu ifade etmiştir. Ona göre anarşistler, küresel sistemi ele geçirme ve onu kendi ideolojilerine göre modelleme konusunda başarısızdılar. Aydın- lı, açıkça cihatçıların selefleri (*predecessors*) olarak ifade ettiği anarşistlerin başarısızlıklarını, (1) devletten ve devletler sisteminde otonom kalabilme ye- tenekleri; (2) aktif takipçi kitlesi inşa edebilme ve koruyabilme kapasitesi; (3) dünya politikaları üzerinde istikrarlı bir etki yaratma ve sürdürme yeteneği olmak üzere üç konu üzerinden incelemiştir.¹⁹

Ancak Aydın- lı’nın makalesi anarşizm hakkında kaba genellemeler ve değer yargıları içermektedir. Bu bağlamda öncelikle bu makaleyi eleştiriye geçmeden önce, bir kültür teorisyeni olan Raymond Williams’ın, anarşiz- min şiddetle ilişkisine dair bir tarifine yer vermek iyi bir başlangıç noktası olacaktır:

“Bununla birlikte, temelde 1870’ler ile 1914 arasında, anarşizm için- deki bir azınlık eğilimi, siyasi yöneticilere karşı bireysel şiddet ve su- ikast taktiklerini benimsemişti. [Siyasi liderlere karşı şiddet içeren eylemlerde bulunan] terörist anlamında ... anarşist imajı, güçlü bir kalıntı olarak varlığını sürdürdü ve unutulmadı; gerçi bu, ana akım anarşist hareketten açık bir şekilde ayrılır”.²⁰

Williams, anarşizmin şiddeti onaylayan varyant(lar)ının bir “azınlık eğilimi” olduğunu ve ana akımdan ayrı olduğunu net bir biçimde vurgu- lamıştır. Aydın- lı’nın makalesinde de bu durumun farkındalığına yönelik nüanslar olsa da makalenin başlığı, anarşist düşünce geleneğini, bilinçli olarak ve tümenden terörist olarak mahkûm etme eğilimi taşımaktadır. Baş- lıkla zaten nihai algı zikredilmiş ve hüküm de verilmiştir. Oysaki akade- mik çalışmaların, popüler çağrışımlarla beslenen *bandwagon effect*’in ötesinde cevaplar arayan analitik ve epistemik temelli çalışmalar olmaları beklenir. Bunun yanında Aydın- lı’nın makalesinde anarşistler ve cihatçılar selef-halef şeklinde ulusaşırı şiddetin temsilcileri olarak kabul edilmiş va- ziyettedir. Anarşistlerden önce, bu iki dönem arasında ya da aynı dönem-

17 A.g.m., ss. 643-644.

18 Ersel Aydın- lı, “Before Jihadists There Were Anarchists: A Failed Case of Transnational Violence”, *Studies in Conflict and Terrorism*, Cilt 31, Sayı 10, 2008.

19 Aydın- lı, “Before Jihadists...”, s. 904.

20 Raymond Williams, *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*, Oxford University Press, 2. Baskı, New York 1983, s. 38.

de uluslararası şiddet yok mudur? Mesela milliyetçi şiddet ya da terörizmden bahsedilemez mi? Amaçları “ulusal” olsa dahi, milliyetçi teröristlerin hiçbir “uluslararası” faaliyetinden söz edilemez mi? Çoğu aşırı milliyetçi yaklaşımın yayılma ve genişleme ideali yok mudur ve bu yaklaşımların şiddeti benimseyen versiyonları “uluslararası şiddet” kapsamında değerlendirilemez mi? Peki ya Marksist uluslararası şiddet? Birçok Marksist-Leninist örgüt farklı ülkelerde eylemler yapmıştır ve amaçları küreseldir. Bu eylemler uluslararası şiddet kapsamında incelenemez mi? Dahası tüm bunlar milliyetçiliği ve Marksizmi terörist olarak itham etmeye mi götürür? Bunlar anarşizmi terörizmle eşdeğer görmeye yönelik refleksi rahatsız edebilecek birkaç temel sorudur. Aydınli'nın çalışmasında da görüldüğü gibi bu, akademik bir refleks olarak da zuhur edebilmektedir ve analitik görüşü sınırlandırarak bir sorun olmayı sürdürmektedir. Bu tür yaklaşımların anarşizme bir teori olarak bakma potansiyelini baştan yok etmek gibi üstü örtülü bile olsa ana akım teorilerin arka planında yer alan ideolojik yönü akademik analize taşıdıkları mutlaka dikkate alınmalıdır.

Anarşizmin geri dönüşünde önemli çalışmalardan biri de Oliver Daddow tarafından yapılmıştır. Daddow 2009 yılında yayımladığı *Uluslararası İlişkiler Teorileri* başlıklı ders kitabı niteliğindeki çalışmasında “Anarşizmi”, doğrudan Uİ teorilerinden biri olarak ele almıştır. Yazar kitabın ilk baskısına girişte, kitabın sonunda – çevrecilik ve anarşizm olmak üzere – “iki yeni çömeze” (*two of the newest kids on the block*) yer verdiğinden bahsederken özellikle anarşizmi, bir teori olarak neden bu kitaba dahil ettiğini oldukça ihtiyatlı bir dil kullanarak meşrulaştırma ihtiyacı hissetmiştir.²¹ Daddow, öncelikle devletlerin otoritelerini ve meşruiyetlerini sorgulayan anarşizme, bir Uİ kitabının teori bölümünde yer vermenin ilk bakışta “tuhaf” (*strange*) görünebileceğini ifade etmiştir. Oysaki hem tarihsel sürece hem de içeriğe bakıldığında bir teori kitabında anarşizme yer vermek, Daddow'un tespitinin aksine son derece olağan bir durum sayılıp ekstra bir meşrulaştırmaya gerek olmamalıdır. Dolayısıyla aslında tuhaf olan, en az Marksizm ve liberalizm kadar uluslararası ilişkilerden konuşan, 150-200 yıllık bir teorik ve felsefi geleneğe, ana akım Uİ ders kitaplarında bir teori olarak yer verilmemesidir.

Yine de ihtiyatlı da olsa anarşizme bir kitabında bölüm olarak yer veren ilk akademisyen Daddow'dur.²² Ona göre disipline anarşist düşünce biçimlerinin girişi, Uİ topluluğuna devlet-merkezci yaklaşımların ötesinde, üzerinde ve etrafında disiplini yeniden değerlendirme imkânı sunacaktır. Ayrıca Daddow, eğer bazı teorisyenlerin kafa yorduğu disiplinin “re-vizyonu” meselesi ciddiye alınacaksa anarşizmin anti-devletçiliğini göz önünde bulundurmaya da açık olmak gerekeceğinin altını çizmiştir. Daddow, ilgili bölümde düzen, savaş, otorite ve devlet gibi disiplinde tartışılan

21 Oliver Daddow, *International Relations Theory*, Sage Publications, 1. Baskı, Londra 2009, s. 4.

22 Bu konuda ikinci teşebbüs yıllar sonra çevreden ve muhalif sayılacak bir feminist teorisyen Cynthia Weber'den gelmiştir. Makalenin ilerleyen sayfalarında Weber üzerinde durulmaktadır.

temel kavramlara anarşist yaklaşımlar üzerinden genel bir bakış yapmıştır. Buna rağmen Daddow'un bölümü anarşizmin sınırlı bir değerlendirmesini içermektedir. Bölümde anarşizme genelde Ruth Kinna, Noam Chomsky ve Alex Prichard'ın metinleri üzerinden yaklaşılmış; anarşizmin birincil kaynaklarına yalnızca kaynakçada yer verilmiştir. Tüm bunların yanında, Daddow'un kitabıyla ilgili alışılmadık bir durum da göze çarpmaktadır. Bu durum, Daddow'un "tuhaf" olarak nitelediği teori kitabında anarşizme yer verme meselesinden daha tuhaf bir durumdur. Kitabın sonraki baskılarında anarşizm bölümü kaldırılmıştır.²³ Bu hususta Prichard'ın daha önce bahsedilen sorusu uyarlanarak yeniden sorulabilir: "Bir teori kitabının ilk baskısında yer alan anarşizmin, sonraki baskılarda kaldırılması bize Uİ hakkında ne söylemektedir?"²⁴ Cevap okuyucuya bırakılmıştır.

Anarşist Teorinin Yükselişi

Daha önceki sayfalarda 1998 yılında yayımladığı makalesine atıfta bulunduğumuz Scott Turner, 2010'da yayımlanan "Anarşist Teori ve İnsan Hakları" başlıklı bir başka çalışmasında, modern insan hakları ile anarşist teori arasında ortak temalar tespit edilebileceğini öne sürerek söz konusu yakınlaşma noktalarını ele almıştır.²⁵ Turner, anarşizm ve insan hakları teorisinin, "iç ve dış devlet şiddetinin; aynı zamanda devlet destekli sömürü ve adaletsizliklerin eleştirisinde" birlik olabileceğine dikkat çekmiştir.²⁶ Yine de ona göre anarşizm, insan haklarının liberal ve sosyalist geleneklerine alternatif yeni bir yaklaşım olamaz. Anarşizmin çağdaş insan hakları felsefesine çerçeve sağlamada yetersiz kaldığını iddia eden Turner, onun ancak liberal ve sosyalist gelenekler için değerli bir "düzeltici" (*corrective*) olabileceğini savunmuştur.²⁷ Turner'ın insan haklarına kategorik bakışının anarşizmin insan haklarının gelişimindeki rolünü kavrayışında sınırlılıklara yol açtığını söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim daha sonra ele alınacak bir çalışma insan haklarının gelişimi ile anarşizm arasındaki bağlantıları farklı bir bakış açısıyla ve daha geniş bir zeminde incelemiştir.²⁸ Aynı yıl, Temmuz 2010'da, University of Bristol'de "Anarşizm ve Dünya Politikası" temasıyla düzenlenen konferansta ise konuya kenardan yaklaşma yerine anarşizmin birçok noktada Uİ ile örtüşen ve dolayısıyla doğrudan katkı sunabilecek bir yaklaşım olduğunu göstermek amaçlanmıştır. Konferansta sunulan 16 bildirden beş tanesi (ve ek olarak Richard Falk'un bir çalışması) *Millenium* dergisinde özel bir bölüm altında yayımlanmıştır.²⁹

- 23 Oliver Daddow, *International Relations Theory: The Essentials*, Sage Publications, 2. Baskı, Londra 2013; Oliver Daddow, *International Relations Theory*, Sage Publications, 3. Baskı, Londra 2017.
- 24 Prichard, "What can the Absence...", s. 1647.
- 25 Scott Turner, "Anarchist Theory and Human Rights", Nathan J. Jun ve Shane Wahl, der., *New Perspectives on Anarchism*, Lexington Books, Maryland 2010, s. 133.
- 26 A.g.e., s. 145.
- 27 A.g.e., s. 133.
- 28 Mark Bray, "Beyond and Against the State: Anarchist Contributions to Human Rights History and Theory", *Humanity: An International Journal of Human Rights, Humanitarianism, and Development*, Cilt 10, Sayı 3, 2019.
- 29 Özel sayıda yer alan çalışmalar için bkz. Alex Prichard, "Introduction: Anarchism and

Saul Newman, 2011'de Uİ'de anarşizmle realizm arasındaki ilişkiyi incelediği bir çalışma yayımlamıştır. Bunu yapmaktaki amacının “alternatif ve daha radikal bir anarşi kavramı geliştirmek” olduğunu ifade eden Newman, realist Carl Schmitt ve anarşistler arasındaki tartışmaya da değinerek realizmin ve anarşizmin “anarşi” yaklaşımlarını; devlete, egemenliğe ve “dünya hükümetine” (*world government*) bakışlarını ele almıştır.³⁰ Ona göre anarşi, Uİ'deki hegemonik kimliklerin durumsallığını (*contingency*) ve tutarsızlığını açığa vurmaktadır. Newman'ın yaklaşımıyla yapısökümcü bir figür olarak anarşinin ontolojik durumsallığı, egemenliği anarşiye önceleyen realizm için tehlikelidir. Bu bağlamda anarşi, tacını (*crown*), el koyarak egemenlikten alır. Newman, “durağan temelleri, yapıları ve kimlikleri rahatsız etmek” anlamında ontolojik durumsallık ya da ontolojik anarşi fikrinin anarşizm çerçevesindeki yerini de tartışmıştır.³¹ Bu noktada literatürde Newman'la birlikte anılan “postanarşizmin” Uİ için anlamı tartışmaya açılır. Newman'a göre postanarşizm, yeni bir paradigma olmaktan ziyade tüm paradigmaları sorgulayan bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır ve postyapısalcılığın en net, en tutarlı politik ifadesidir.³² Zira postyapısalcılık, politik, söylemsel ya da epistemolojik tüm otoriter kurumları eleştiren ve yeni politik olasılıklar için alan üreten anti-otoriter, anarşist *ethos*'tan esinlenir.³³ Dolayısıyla Newman'a göre (post)anarşizm, Uİ'yi eleştirmeye yönelik bir yaklaşımdır ve uluslararası ilişkileri açıklamaya ya da anlamaya yönelik bir paradigma ya da teori olamaz:

“Amacım anarşizmi saygın (respectable) bir paradigma olarak sunmak da; anarşizmin realizm, liberalizm ve Marksizmle birlikte disiplinin masasında yer aldığı iddia etmek de değil. Bunun yerine, anarşizmin politik bir aykırılık (heresy) olarak ana akım politik teorinin dışındaki pozisyonunu tasdik etmeyi daha verimli buluyorum. Bu belirli açılardan, anarşizmin radikal siyasi gelenek içinde bile tarihsel olarak marjinalize olmuş statüsünü yansıtmaktadır. Anarşizmin devlet egemenliğini tavizsiz bir şekilde reddetmesi, her türlü siyasi otoriteye karşı amansız düşmanlığı ve sosyalist devrimin amaçta olduğu kadar biçimde de özgürlükçü olması gerektiği savunusu, onu

World Politics”, *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 39, Sayı 2, 2010; Richard Falk, “Anarchism without ‘Anarchism’: Searching for Progressive Politics in the Early 21st Century”, *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 39, Sayı 2, 2010; Erika Cudworth ve Stephen Hobden, “Anarchy and Anarchism: Towards a Theory of Complex International Systems”, *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 39, Sayı 2, 2010; Adam Goodwin, “Evolution and Anarchism in International Relations: The Challenge of Kropotkin’s Biological Ontology”, *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 39, Sayı 2, 2010; Alex Prichard, “David Held is an Anarchist. Discuss”, *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 39, Sayı 2, 2010; Daniel Murray, “Democratic Insurrection: Constructing the Common in Global Resistance”, *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 39, No. 2, 2010; Chris Rossdale, “Anarchy is What Anarchists Make of It: Reclaiming the Concept of Agency in IR and Security Studies”, *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 39, Sayı 2, 2010.

30 Saul Newman, “Crowned Anarchy: Postanarchism and International Relations Theory”, *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 40, Sayı 2, 2012, s. 261.

31 A.g.m., s. 272.

32 A.g.m., s. 276.

33 A.g.m., s. 277.

devrimci Marksizm ve Leninizm ile dahi karşı karşıya getirmiştir. Dolayısıyla anarşizm, bazı hususlarda, devrimci siyasetin eleştirel vicdanıdır; onu kendi örtülü otoriterliğine ve devletçiliğine karşı tetikte olması konusunda uyarır. Bu nedenle anarşizm, radikal siyasetin etik ufku ve sınır koşulu olarak düşünülebilir. Anarşizmi bu şekilde düşünerek onun Uİ teorisine etkileri meselesi en iyi şekilde ele alınabilir.”³⁴

Özetle Newman’a göre anarşizm, Uİ’de söz konusu postyapısalcı ve anti-özcü yönüyle ele alınmalıdır.³⁵ Lakin postyapısalcı ve eleştirel teorisyenler uzun yıllardır bu yönleriyle disiplini ve uluslararası ilişkileri anti-otoriter sorgulamalara tabi tutmaktadırlar zaten. Bu durumda postanarşizmin ve akraba yaklaşımların (postmodern anarşizm, postyapısalcı anarşizm vb.) disiplin için özgün yönünün ne olacağı sorusu gündeme gelir.³⁶ George Woodcock’un tabiriyle anarşizm, “asli olarak anti-dogmatik” bir harekettir.³⁷ Ancak anarşist düşünceyi var edenleri hafife alarak, anarşizme, anarşizmi görmezden gelenlerin düşünceleri üzerinden bir yön vermeye çalışan postyapısalcı/postmodern/post-anarşistler söz konusu “anti-dogmatik” esası kavrayamamış görünmektedirler. Nitekim eserlerine bakıldığında, postyapısalcı teorisyenlerin ve hatta postyapısalcı felsefenin kurucularının dahi Newman’ın sözünü ettiği “anarşist ethos’tan” habersiz göründükleri anlaşılacaktır. Örneğin Michel Foucault ve Jacques Derrida hiçbir zaman anarşist olduklarını beyan etmedikleri gibi anarşizmi ciddi bir şekilde değerlendirmemişlerdir de.³⁸ Lakin bu ayrıca tartışılması gereken bir konudur. Uİ açısından önemli olan anarşizmin, disiplin için “postyapısalcı” yönünden çok daha fazla şey ifade ettiğidir. Newman’ın anarşizmin Uİ için yeni bir “paradigma” olmadığını ve olmaması gerektiğini savunurken kullandığı kavramı neden seçtiği de tartışmaya açıktır. Anarşizm, bir “paradigma” olmak zorunda değildir ve bir teori, yaklaşım ya da anlayış olarak da değerlendirilebilir. Yapısökümcü değil, “yapıcı” (cons-

34 A.g.m., s. 262.

35 Newman’ın klasik anarşizmi eleştirdiği ve “çeşitli postyapısalcı düşünürlerin incelenmesi” yoluyla postanarşizmi daha detaylı olarak tanımladığı bir çalışma için bkz. Saul Newman, *Bakının’den Lacan’a: Anti-Otoriteryanizm ve İktidarın Altüst Oluşu* (çev. Kürşad Kızıltuğ), Ayrıntı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2014.

36 Postmodern anarşizm ve postyapısalcı anarşizm için bkz. Todd May, *The Political Philosophy Poststructuralist Anarchism*, The Pennsylvania State University Press, 1. Baskı, Pennsylvania 1994; Lewis Call, *Postmodern Anarchism*, Lexington Books, 1. Baskı, New York 2002.

37 George Woodcock, *Anarchism A History of Libertarian Ideas and Movements*, Broadview Press, Güncellenmiş Yeni Baskı, Peterborough 2004, s. 411.

38 Simon Springer’e göre Foucault’nun biyopolitika konusundaki görüşlerine, -hiç atıfta bulunulmasa da- Proudhon’un ilham kaynağı olduğu açıktır. Simon Springer, *Violent Neoliberalism: Development, Discourse, and Dispossession in Cambodia*, Palgrave Macmillan, 1. Baskı, New York 2015, s. 117. Catherine Malabou’ya göre Foucault ve Derrida’nın da dahil olduğu çağdaş felsefe, belki bilmeden, belki kendine dahi itiraf etmeden anarşizmden bir şey almıştır. Daha da ileri gider ve sorar Malabou: “öyleyse anarşistlerden, anarşinin çalındığını; felsefi bir hırsızlık yaptığımı ileri sürmek çok mu fazla olur?”. Catherine Malabou, *Stop Thief! Anarchism and Philosophy* (çev. Carolyn Shread), Polity Press, 1. Baskı, Cambridge 2023, ss. 17-18. Erkan Tüzün, “Derrida’ya rağmen” Derrida’nın metinlerindeki örgünün anarşist olup olmadığını tartışmıştır. Bkz. Erkan Tüzün, “Derrida ve Kusurlu Anarşi”, *Siyahi Dergisi*, Sayı 5, 2005, ss. 70-73.

tructive) da olabilir. Bu yapıcılık, tekçi ya da otoriter bir zeminde olmak zorunda da değildir. Anarşizm, küresel ilişkileri açıklama, anlama, eleştirme noktasında yegâne teori, anlayış ya da yaklaşım olma iddiasında olmayacaktır elbette. Teorilerden, yaklaşımlardan, anlayışlardan biri olacaktır. Bu minvalde tekçi olanın, “Uİ’de anarşizm şudur ve bu şekilde ele alınmalıdır” diyen Newman’ın yaklaşımı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Newman’ın postanarşizmi, anarşizmin disipline yapıcı katkılarının peşinen önünü kapadığı gibi Uİ’de anarşizmin ihmaline ve marjinalizasyonuna da destek olmaktadır.

Zaheer Kazmi, 2012 yılında *Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Nazik Anarşi* başlıklı kitabını yayımlamıştır.³⁹ Kazmi, uluslararası ya da küresel anarşiyi “anarşist” bir bağlamda ele almıştır. Buna göre “anarşi”, devletlere özgürlüklerini sağlayan, onların anti-otoriter bağlamda destekledikleri bir ortamdır. Bu minvalde anarşiyi, Uİ’yi kısıtlayan “otorite merkezli” negatif çerçevede değil, pozitif bir çerçevede ele alan Kazmi’ye göre, William Godwin’in sosyal ilişkileri güçlendirmek ve bireysel otonomiye korumak için hayati önemde gördüğü “nezaket” Uİ açısından da önemlidir. Kazmi’ye göre “nezaket” ile Uİ, çatışma önleme ve çözüme, hedeflerin saldırganlık ve zorlama olmaksızın başarılması, sosyal düzen kurulması ve geliştirilmesi, medeni (*civilized*) davranışın uygulanması ve gösterilmesi gibi birçok noktada ilişkilendirilebilir. Ancak “nezaket” verili, doğal ya da soyut bir kavram olmayıp öğrenilen, farklılaşan ve dolayısıyla sosyal olarak inşa olunan bir kavramdır ve bu bağlamda Uİ’de kelimenin ilk anlamıyla yapılan ilişkilendirmelerden çok daha fazlasını ifade eder. Kazmi, modern felsefi anarşizmin öncüsü olarak görülen William Godwin’in düşünceleriyle temellendirdiği “nazik anarşiyi” (*polite anarchy*), “nezaket” (*civility*) ile birlikte anti-otoriteryanizmin uygulandığı küresel anarşi ortamı olarak tanımlamıştır.⁴⁰ Genel olarak bakıldığında Kazmi’nin özgün bir yaklaşım ortaya koyduğunda şüphe yoktur; lakin onun devletlere özgürlük sağlayan bir ortam olarak anarşi fikri, devlet-merkezli bir anarşizm anlayışını temsil etmektedir. Her anarşist, her anarşizm çalışan akademisyen ve düşünür, tek bir “A” narşizmden değil; anarşizmlerden bahsedebileceği konusunda hemfikir olacaktır.⁴¹ Ancak Kazmi’nin anarşizmi, “arşist bir an-arşizm” gibi kavramsal açıdan dahi bir oksimorona işaret eder.⁴² Yine de tümünden reddetmemek adına, söz konusu yaklaşımın literatürde sindirilmesi ve tartışılması gerektiğini not etmek yerinde olacaktır.

2012’de Ruth Kinna editörlüğünde yayımlanan bir kitaba Alex Prichard, “Anarşi, Anarşizm ve Uluslararası İlişkiler” başlıklı bölümüyle,

39 Zaheer Kazmi, *Polite Anarchy in International Relations Theory*, Palgrave Macmillan, 1. Baskı, New York 2012.

40 A.g.e., s. 1.

41 Süreyya Evren, *Anarşizmler: Anarşizmin Geçmişi ve Tarihleri* (çev. Barış Yıldırım ve Elmas Deniz), İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2013.

42 Bir kavram olarak “anarşinin” yolculuğunun başlangıcını; antik dönemdeki etimolojisini ele alan bir çalışma için bkz. Hasan Gençcan, “Anarkhia: Antikitede Kazandığı Anlamlar ve Boyutlar”, *Özne: Anarşizm Özel Sayısı*, Sayı 32, 2020.

anarşizmle ilgili tartışmalara önemli bir başka katkıda daha bulunmuştur. Prichard'a göre anarşi disiplinin kuruluşundan beri Uİ'nin merkezi bir kavramdır ancak "anarşinin politik felsefesi olan anarşizm" son zamanlara kadar görünmez kalmıştır.⁴³ Prichard bu çalışmasında anarşizmin Uİ'de meydan okuyabileceği alanları tartışmış; hem Uİ'de hem de siyaset biliminde anarşizme dönmenin öneminden bahsetmiştir. Ayrıca diplomatlara ve dışişleri çalışanlarına ihtiyaç olmaksızın uluslararası politikaya nasıl katılabileceğimizi, yani uluslararası ilişkilere anarşist yaklaşımın yeni politik amillik formlarının ortaya çıkışı ve gelişimine katkı sağladığını göstermeyi amaçlamıştır.⁴⁴ Prichard ertesini yıl da *Adalet, Düzen ve Anarşi: Pierre-Joseph Proudhon'un Uluslararası Politika Teorisi* başlıklı kitabını yayımlamıştır.⁴⁵ Proudhon'un küresel politika anlayışını ve vizyonunu ortaya koymayı amaçlayan Prichard, onun uluslararası politika teorisinin Uİ'nin tarihyografisine, merkezi tezlerine ve anarşi yaklaşımlarına meydan okuduğunu savunmuştur.⁴⁶

Daddow'dan sonra bir teori ders kitabında anarşizmi ele alan önemli bir isim ise Cynthia Weber'dir. Weber *Uluslararası İlişkiler Teorisi: Eleştirel Bir Giriş* başlıklı kitabının 2013 tarihli ancak dördüncü baskısında anarşizme bir teori olarak yer vermiştir. Daddow'un aksine anarşizm, kitabın sonraki (beşinci) baskısında da henüz yerini korumaktadır.⁴⁷ Weber bölüme, "yeni anarşizmin" temsilcisi David Graeber'e atfedilen ve "İşgal Hareketleri" (*Occupy Movements*) sırasında kullanılan "Biz %99'uz" (*We are the 99 percent*) sloganını tartışarak başlar. Hatta bölüm doğrudan, "Biz %99 muyuz?" alt başlığını taşımaktadır. Weber, 2008'de başlayan ekonomik krizler sonrası "borç" konusunu odağına alarak direniş hareketlerine değinmiştir. Ardından Graeber'in "herkesten yeteneğine göre almaya ve herkese ihtiyacına göre vermeye" dayanan Marksist kökenli "alt-sınır komünizmi" (*baseline communism*) temelinde %99'un gerçekten "birleşik" olup olmadığını tartışmıştır.⁴⁸ Bu bağlamda ayrıca, Açlık Oyunları filmini ve filmin yozlaşmış güce ve borç esaretine direnen anarşist kahramanını inceleyen Weber, sonuçta "anarşizmin ve 'Biz %99'uz' mitinin ideolojik ve politik açıdan oldukça boş" olduğuna kanaat getirmiş; ancak yine de anarşizmin "öğretici" (*instructive*) olduğunu savunmuştur.⁴⁹ Weber anarşizmi pedagojik gerekçelerle popüler bir slogan ve film üzerinden ele almayı tercih etmiştir. Lakin bunu yaparken anarşizmin son derece sı-

43 Alex Prichard, "Anarchy, Anarchism and International Relations", Ruth Kinna (ed.), *The Continuum Companion to Anarchism*, Continuum Publishing, 1. Baskı, New York 2012, s. 96.

44 A.g.e., s. 96.

45 Alex Prichard, *Justice, Order and Anarchy: The International Political Theory of Pierre-Joseph Proudhon*, Routledge, 1. Baskı, Oxon 2013.

46 A.g.m., s. 4.

47 Cynthia Weber, *International Relations Theory: A Critical Introduction*, Routledge, 5. Baskı, New York 2021.

48 "Alt-sınır komünizmi" çevirisi, Graeber'in kitabını Türkçe'ye çeviren Muammer Pehlivan'a aittir. Bkz. David Graeber, *Borç: İlk 5,000 Yıl* (çev. Muammer Pehlivan), Everest Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2015, s. 104.

49 Weber, *International Relations Theory...*, s. 240.

nırlı -ve hatta belki yanıltıcı- bir resmini çizdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Zira bölümde anarşizmin tarihine, önemli düşünürlerine, temel metinlerine hiç değinilmemiştir. Düşünceleri incelenen tek düşünür David Graeber, bölümde ele alındığı haliyle anarşizmden çok Marksizm'e yakın bir imaj çizmektedir. Çalışmanın sonlarında Graeber'in yaklaşımı "toplulukçu" (*collectivist*) anarşizm olarak nitelendirilmiş ancak başka anarşizm türleri olduğu da belirtilerek "bireyci" (*individualist*) anarşizmden bahsedilmiştir. Filme bu ayırım üzerinden de bakılmıştır ancak bu da anarşizmin teorisini ve felsefesini giriş düzeyinde ortaya koymak açısından yeterli bir sınıflandırma değildir.

2017 yılında *Uluslararası Politika Teorisi Dergisi*, "Anarşi ve Uluslararası İlişkiler Teorisi" adıyla bir özel sayı yayımlamıştır.⁵⁰ 2018'de ise Shelagh Roxburgh, anarşizmin disipline dahil olma sürecini eleştirel bir şekilde incelediği bir makale yayımlamıştır.⁵¹ Ona göre Uİ'de anarşizmle ilgili makaleler yeni imkânlar sağlamaktadır. Ancak anarşizmin bazı ilke ve kavramlarının, liberal devlet sisteminin meşrulaştırılmasına yönelik olarak kullanılabilmesi gibi riskler de bulunmaktadır. Örneğin devlete, ekonomiye ve merkezileşmiş güce yönelik esaslı eleştireliliği muhafaza etmesizin işbirliğine, çeşitliliğe ve direnişe vurgu yapmak, liberal söyleme katkı yapabilir. Bu bağlamda Roxburgh, anarşizmin yumuşatılmış versiyonlarına ve "sulandırılmış" (*diluted*) anarşist analizlere karşı uyarıda bulunmuştur.⁵² Tarihçi Mark Bray 2019'da, insan hakları bağlamında anarşizmin ve anarşistlerin yerini ve önemini ele aldığı bir çalışma yayımlamıştır.⁵³ İnsan hakları Uİ'nin de konusu olduğundan çalışma burada zikredilmeyi hak etmektedir. Bray'e göre anarşizm, evrensel haklar kavramının gelişimindeki en etkili politik eğilim olmadığı gibi onun 20. Yüzyılın ikinci yarısında insan haklarını küresel çevrelerde ilerleten aktivistler ve yasa yapıcılar üzerinde de "doğrudan" etkisi yoktur. Ancak Bray, anarşistlerin, esas olarak 20. Yüzyıl başlarında insan haklarının gelişiminde merkezi rol oynadığını ileri sürmüştür. Ona göre "müşterek insanlık" vizyonları temelinde insan haklarına etki ve katkılarda bulunan anarşistler, insan haklarının tariyografisinde ihmal edilmiş ve görmezden gelinmiştir. Anarşist insan hakları politikalarını, insan haklarının yeni tariyografisinde konumlandırmayı hedefleyen Bray, dönemi incelemiş ve örnekler vermiştir. Bray,

50 Özel sayıda yer anarşizmle ilgili yer alan başlıca çalışmalar için bkz. Jonathan Haverroft ve Alex Prichard, "Anarchy and International Relations Theory: A Reconsideration", *Journal of International Political Theory*, Cilt 13, Sayı 3, 2017; Philip G. Cerny ve Alex Prichard, "The New Anarchy: Globalisation and Fragmentation in World Politics", *Journal of International Political Theory*, Cilt 13, Sayı 3, 2017; Silviya Lechner, "Why Anarchy Still Matters for International Relations: On Theories and Things", *Journal of International Political Theory*, Cilt 13, Sayı 3, 2017.

51 Shelagh Roxburgh, "Challenging Liberal Cooptations of Anarchism in International Relations Theory", *Anarchist Studies*, Cilt 26, Sayı 1, 2018.

52 A.g.m., s. 55.

53 Bray, "Beyond and Against the State... Bray'in 2022 yılında yayımlanan, anarşizm ve insan hakları konusuna da değindiği bir çalışması daha bulunmaktadır. Mark Bray, *The Anarchist Inquisition: Assassins, Activists, and Martyrs in Spain and France*, Cornell University Press, 1. Baskı, New York 2022.

göz

Akademik
Bakış

109

Cilt 18
Sayı 35
Kış 2024

anarşistlerin “devletin ötesinde insan hakları” vizyonunu ilk dile getirenler arasında olduğunu savunmuş; ayrıca anarşizmin “devlete karşı insan hakları” vizyonunu temsil eden tek politik eğilim olduğunu ileri sürmüştür.⁵⁴ İnsan haklarının gelişimi süresince anarşizm, devletin ötesinde insan hakları kampanyaları, uluslararası haklar aktivizmine katkı sağlamış; devlete karşı insan hakları argümanları ile adalet ve yönetim konusundaki sorunlara alternatif bakış açıları kazandırmıştır.⁵⁵

2019’da Carl Levy ve Saul Newman editörlüğünde yayımlanan, anarşizmin sosyal ve beşeri bilimlere etki ve katkılarının değerlendirildiği kitapta, Uluslararası İlişkiler bölümünü kendisine daha önce de atıfta bulunduğumuz Zaheer Kazmi kaleme almıştır.⁵⁶ Uİ’de anarşizmi incelemek için anarşist olmak gerektiğini ifade eden Kazmi, herkesin anarşizmin teorisini değerlendirebileceğini ileri sürmüştür. Kazmi anarşizmin geleneksel “bireyi tahakkümden kurtarıp özgürleştirme” misyonu dışında da; yani normatif ve eleştirel teori haricinde de Uİ’ye katkı yapabileceğini savunmuştur. Hatta ideolojik eleştiriden bağımsız olarak, örneğin kapsayıcılık ve çoğulculuk gibi vurguları dikkate alınırca, Uİ’de anarşizmin entelektüel alanı genişleyebilir. Bu minvalde, genelde “doğa durumu” (*state of nature*) metaforuyla açıklanan anarşi kavramının anarşist yorumu, Uİ teorisinin otorite-merkezliliğine meydan okuyabilir ve alternatif açıklamalar getirebilir.⁵⁷ Aynı kitapta Chris Rossdale, geleneksel olarak güç sistemlerini ve yapılarını sürdürmeye hizmet eden bir akademik disiplin olarak “güvenlik çalışmalarına” anarşist müdahaleleri tartışmıştır.⁵⁸ Çağımızın “amir ideolojisi” (*governing ideology*) haline gelen güvenlik, akademik anlamda halen, devletin bencil çıkarına odaklı, üniter ve evvel ezel bir form olduğunu varsayan realistlerce domine edilmektedir. Ancak radikal politika çalışanların bildiği gibi güvenliğin amilleri (*agents*), güvensizliklerden kâr sağlarlar ve faydalanırlar. Bu bağlamda Rossdale’a göre anarşizm, Uİ’de güvenliği yeniden düşünmemizde; örneğin devletin ve diğer otorite formlarının temellendirildiği mitlerin ortaya çıkarılmasında ve onlara meydan okumada yeni bakış açıları sunacaktır.⁵⁹

Küresel İlişkilerin Anarşist Teorisine Doğru?

Literatürde 2010’larda yaşanan genişlemeyle birlikte anarşizm artık Uİ için görmezden gelinen bir yaklaşım olmaktan çıkmıştır. Henüz Uİ’de onu “büyük teori” olarak inşa eden bir deneme yoktur ancak genişleyen literatür temelinde bunun yolunun açıldığı söylenebilir. Yeni on yılda da anarşizmle ilgili çalışmalar yayımlanmaya devam etmektedir. Örneğin

54 Bray, “Beyond and Against the State...”, s. 323.

55 A.g.m., s. 334.

56 Zaheer Kazmi, “Contesting the State of Nature: Anarchism and International Relations”, Carl Levy ve Saul Newman, der., *The Anarchist Imagination: Anarchism Encounters the Humanities and the Social Sciences*, Routledge, 1. Baskı, Oxon 2019.

57 A.g.e., s. 57.

58 Chris Rossdale, “Anarchism and Critical Security Studies”, Carl Levy ve Saul Newman, der., *The Anarchist Imagination: Anarchism Encounters the Humanities and the Social Sciences*, Routledge, 1. Baskı, Oxon 2019.

59 A.g.e., s. 62.

Alex Prichard, 2020 yılında yayımlanan Uİ'de etiğin ele alındığı derleme kitapta “Anarşizm ve Küresel Etik” başlıklı bölümle yer almıştır.⁶⁰ Prichard öncelikle anarşi kavramının, anarşistlerin elinde nasıl özgürleştirici hale geldiğini ortaya koymuş; ardından küresel etikle ilgili temel soruları, anarşi kavramının bu yeniden formülasyonu ile birlikte değerlendirmiştir. Buna göre anarşi, adaletin hem potası (*crucible*) hem de ölçütüdür (*benchmark*). Kesinliğin ve sonluluğun yokluğu (*absence of finality*) anlamında anarşi, modern politikalarda ve etikte sorgulamaksızın kabul ettiklerimizimizin antitezidir. Örneğin egemenlik ve özel mülkiyet anarşiye karşıt olduğu gibi etik de değildir. Bu bağlamda anarşi, nihai otoritenin, nihai kimliğin ya da nihai adaletin yokluğunu ifade eder. Anarşist etik “iyinin” ve uygun kurumsal çerçevenin aranmasında çoğulcu bir bakış açısı önerir.⁶¹ 2021’de yayımlanan bir diğer çalışmada Prichard, George Lawson’un *Devrim Anatomileri*⁶² kitabı bağlamında kaleme aldığı, Mart 2021’de yayımlanan değerlendirmesinde ise devrim çalışmalarında anarşistlerin ve anarşizmin yokluğuna değinmiş; anarşistleri ve anarşizm çalışanları devrimleri incelemeye, devrim çalışmaları yapanları da bu konudaki anarşist çalışmalara ve bakış açılarına göz atmaya davet etmiştir.⁶³ Lawson’un Uİ, sosyoloji ve tarih gibi farklı alanlardan beslenen çalışması, Prichard’a göre belli açılardan geleneksel analizlerin dışında olsa da devletçi sosyolojik metodolojiyle yapılmıştır. Bu minvalde Lawson’u eleştiren Prichard’a göre anarşistler, devrimin ilerletilmesi için devletin ele geçirilmesi stratejisine hiçbir zaman katılmamışlardır zira bu strateji, anarşistlerin karşı oldukları şiddetin, hiyerarşinin ve tahakkümün yeniden kurumsallaşmasını getirecektir. Anarşistlere göre devletin merkezileşmesi ve egemenliğin kurumsallaşması çözüm değil, problemdir. Prichard, tarihteki farklı devrimlerde anarşizmin ve anarşistlerin oynadığı rollere değinmiş; anarşizmin sosyal hareketleri, protesto gruplarını ve küresel hareketleri etkilemeye devam ettiğine vurgu yapmıştır.⁶⁴

2022’de yayımlanan üç çalışma da yine burada zikredilmeyi hak etmektedir. İlk olarak Alex Prichard, Oxford Üniversitesi Yayınları’nın ünlü “çok kısa bir giriş” serisi kapsamında *Anarşizm*’i kaleme almıştır.⁶⁵ Kitabın son bölümü “Anarşizm ve Dünya Politikası” başlığını taşımaktadır ve bölüm kapsamında şiddet, iklim değişikliği, federalizm ve küresel yönetim gibi konular anarşist bir bakışla ele alınmıştır.⁶⁶ 2022’de yayımlanan bir diğer çalışma, liberal yaklaşımın başarısızlığı eleştirisi üzerine, barış inşasına anarşist bir yaklaşım denemesidir.⁶⁷

60 Alex Prichard, “Anarchism and Global Ethics”, Birgit Schippers, der., *The Routledge Handbook of Rethinking Ethics in International Relations*, Routledge, 1. Baskı, New York 2020, s. 25.

61 A.g.e., s. 35.

62 Bkz. George Lawson, *Anatomies of Revolution*, Cambridge University Press, 1. Baskı, Cambridge 2019.

63 Alex Prichard, “Taking the State Back Out: Bringing Anarchism Back In”, *International Politics Reviews*, Cilt 9, Sayı 1, 2021, s. 25.

64 A.g.m., ss. 27-29.

65 Alex Prichard, *Anarchism: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, 1. Baskı, Oxford 2022.

66 A.g.e., ss. 95-121.

67 Jonas Rusche, “Imagining Peace Outside of Liberal Statebuilding: Anarchist Theory as Pathway to Emancipatory Peacefacilitation”, *Alternatives: Global, Local, Political*, Cilt

Makalenin yazarı olan Jonas Rusche'ye göre anarşist teoriden yararlanılarak liberal paradigma dışında alternatif barış formları tasavvur edilebilir. Bu sayede emperyalist savlardan kaçınabilmek de mümkün olacaktır. Rusche, "barış inşası" (*peacebuilding*) yerine "barışı kolaylaştırma" (*peacefacilitation*) tabirinin daha doğru olacağını düşünür zira bu tabir sosyal dönüşümün çıktılarının önceden belirlenmediği normatif temelli bir barış vizyonuna imkân sağlamaktadır.⁶⁸ 2022'de yayımlanan üçüncü bir çalışmada Alexandre Christoyannopoulos, normatif bir bakış açısı geliştirmeye çalışmış, anarşist ve pasifist yaklaşımların şiddet, militarizm, sömürü, uluslararası politikanın yapısı ve politik aktörlük gibi konulara bakışını ele almış ve iki geleneğin ortaklaştığı noktalar üzerinden uluslararası ilişkilerin anarko-pasifist bir okumasını yapmıştır.⁶⁹ Christoyannopoulos, böyle bir normatif yaklaşımın diğer birçok Uİ teorisinden farklı olarak devletlere değil tüm insanlara hitap ettiğini; devletlerin değil insanların ege-menliğine dayandığını vurgulamıştır.⁷⁰

Son olarak Türkçe literatürdeki bir çalışmadan bahsedilecektir. Söz konusu çalışma, Çağlar Söker'in 2023 tarihli *Uluslararası İlişkilerde Bilim, Bilgi ve Yöntem: Paul K. Feyerabend ve Epistemolojik Anarşizmin İmkânları* başlıklı kitabıdır.⁷¹ Yazarın doktora tezine dayanan kitapta Feyerabend'in görüşleri temelinde Uİ'de bilim anlayışlarının, tarihin ve tarih yazımının, epistemoloji ve metodolojinin eleştirel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Ayrıca Feyerabend'in felsefesinden yola çıkılarak Uİ'de anarşist ontolojik çoğulculuk anlayışı formüle edilmiş ve temellendirilmiş; bunun yanında anarşist epistemoloji ve metodolojinin imkân ve sınırları incelenmiştir. Kitapta epistemolojik anarşizmin, disiplinin küresel reformasyonuna katkı sağlayabilecek bir yaklaşım olduğu ifade edilmiştir.⁷² Teoriye artan ilgi, mevcut yaklaşımların yetersizlikleri ve küresel sorunların alternatif analizleri teşvik etmesi gibi nedenlerle, yakın zamanda anarşizme dair Türkçe literatürde de bir canlanma olabileceği öngörülmektedir.

Sonuç

Felsefi bir düşünce okulu ve siyasi bir ideoloji ya da akım olarak anarşizmin özellikle çağdaş Siyaset Bilimi yazımında gereğince ele alındığında herhangi bir şüphe yoktur. Uluslararası İlişkiler disiplininde ise anarşizm hala büyük ölçüde görmezlikten gelinen bir teoridir. Buna rağmen, bu makalenin de gösterdiği üzere, 1970'li yılların ortasından ve özellikle 2000'lerden bu yana anarşizmin bir teori olarak Uİ disiplinine yapacağı katkılar üzerine yapılan çalışmalarda ivmenin giderek arttığı gözlemlenmektedir.

Bununla birlikte literatürde, anarşizmin Uİ'deki geleceğini de etkile-

47, Sayı 1, 2022, s. 18.

68 A.g.m., s. 33.

69 Alexandre Christoyannopoulos, "An Anarcho-Pacifist Reading of International Relations: A Normative Critique of International Politics from the Confluence of Pacifism and Anarchism", *International Studies Quarterly*, Cilt 66, Sayı 4, 2022, s. 1.

70 A.g.m., ss. 10-11.

71 Çağlar Söker, *Uluslararası İlişkilerde Bilim, Bilgi ve Yöntem: Paul K. Feyerabend ve Epistemolojik Anarşizmin İmkânları*, Çizgi Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Konya 2023.

72 A.g.e., s. 259.

me potansiyeline sahip bir dizi eksiklik ve sorunun olduğu aşıkardır. Öncelikle Uİ'de halen anarşizmin hazmedilmesiyle ilgili problemlerin olduğunu belirtmek abartılı bir çıkarım olmayacaktır. Disiplinin ontolojisi devleti ve onun ilişkilerini öncelerken anarşizm Uİ'ye entegre olamamaktadır. Anarşizmle ilgili yapılan bazı çalışmalar da bu entegrasyonu zorlaştırmaya devam etmektedir. Metin içerisinde bahsedilen ders kitaplarında çizilen yüzeysel ve hatta yanıltıcı anarşizm portreleri, geleceğin teorisyenlerini de olumsuz yönde etkileme potansiyeli taşımaktadır. Bu hususta pedagojik gösterişliliklerden ve aşırı genelleşici yargılardan kaçınmak önemlidir. Anarşizmin bir teori olarak tarihsel gelişiminden ve özet olarak uluslararası ilişkilerle ilgisinden bahsedilecek basit anlatımlar, ders kitabı düzeyindeki çalışmalar için daha verimli görünmektedir. Yine anarşizmin Uİ'de temsili noktasında, bu hareketin şiddetle ilişkisine dair yüzeysel çıkarımlar sorun olmaya devam etmektedir. Bir diğer problem, anarşizmin bazı versiyonları – daha ziyade yeni versiyonları – esas alınarak yapılan sınıflandırma ve tespitlerdir. Özellikle postmodernist anarşistler, ironik bir biçimde hem postmodernizmin hem de anarşizmin esaslarıyla çelişerek, klasikleri hor gören ve farklı yaklaşımlara üstten bakan bir tavırla çalışma yapabilmektedirler. “Anarşizm böyle bir yaklaşımdır ve şu haliyle ele alınmalıdır” şeklindeki keskin önermeler, anarşizmin içkin çoğulculuğuna zarar verme potansiyeli taşımaktadır.

Anarşizmin disipline entegrasyonu literatürdeki eksiklerin çalışılmasıyla da ilişkili olarak gelişme gösterecektir. Klasiklere dair çalışmalar yapılmıştır ancak hala çalışılmayan önemli figürler de bulunmaktadır. Yine mesela küresel sorunların analizinde anarşist teorinin sunabileceği çok sayıda katkı vardır. Örneğin anarşist bir göç teorisi mümkün olabilir mi? Ya da iklim değişikliğine dair anarşist bir analizden ne gibi sonuçlar çıkabilir? Bu gibi sorular ve ötesi için anarşistlerin yazdıklarına bir göz atmak dahi ana akım yaklaşımların dışına çıkma olanağı sunabilir ve yeni bakış açılarının filizlenmesine yol açabilir. Hem anarşizmin tarihsel birikimi hem de Uİ'de yapılan çalışmalarla halihazırda temelleri mevcut olan “Küresel İlişkilerin Anarşist Teorisini” inşa edebilmek de yapılacak yeni çalışmalarla mümkündür. Bunlara ek olarak Uİ'de yapılacak çalışmaların da genel anarşist teoriye katkı yapabileceği unutulmamalıdır. Tekçi, otoriter ve keskin tanım ve hükümlerden kaçınmak suretiyle anarşizmi zenginleştirecek yeni öneriler ve sınıflandırmalar, anarşist teorinin geleceğini de etkileyebilecek katkılar sunabilir.

Anarşizmin doğal olarak çoğulcu yapısı, her tür tekçiliği, tahakkümü ve sömürüyü reddetmesi, insanı, doğayı ve toplumu merkeze alan özgürlük arayışı; devletin, çıkarın ve rekabetin ötesinde işbirliğine, yardımlaşmaya ve etik/ahlaki temeller üzerinden paylaşmaya dayalı bir dünya inşa etme potansiyelini öne çıkarmaktadır. Bu bağlamda anarşizm, Uİ için değeri ve önemi artan bir yaklaşımdır. Elbette özellikle Uİ yazınında anarşizmin en başta pejoratif anlatım ve vurgularından arındırılması, ayakları üzerine oturan bir teori haline gelmesi ve bunun da makul bir düzeyde kabullenilip mevcut teoriler külliyatına eklenmesi için epey bir emek harcanması gerekiyor. Ancak bir yandan mevcut yayınların öte yandan küresel dinamiklerin çok yönlü ivmesine bakarak bir teori olarak anarşizmin Uluslararası İlişkilerde

göz

Akademik
Bakış

113

Cilt 18
Sayı 35
Kış 2024

hak ettiği yeri almasının çok da uzaklarda olmadığını rahatlıkla söylemek mümkün gözüküyor. Uluslararası İlişkiler'in Küresel İlişkiler'e evrimi ile bu sürecin daha da hızlanacağından bir kuşku da yok.

Kaynaklar

- AYDINLI, Ersel, "Before Jihadists There Were Anarchists: A Failed Case of Transnational Violence", *Studies in Conflict and Terrorism*, Cilt 31, Sayı 10, 2008, ss. 903-923.
- BRAY, Mark, "Beyond and Against the State: Anarchist Contributions to Human Rights History and Theory", *Humanity: An International Journal of Human Rights, Humanitarianism, and Development*, Cilt 10, Sayı 3, 2019, ss. 323-338.
- BRAY, Mark, *The Anarchist Inquisition: Assassins, Activists, and Martyrs in Spain and France*, Cornell University Press, 1. Baskı, New York 2022.
- CALL, Lewis, *Postmodern Anarchism*, Lexington Books, 1. Baskı, New York 2022.
- CERNY, Philip G. ve Alex Prichard, "The New Anarchy: Globalisation and Fragmentation in World Politics", *Journal of International Political Theory*, Cilt 13, Sayı 3, 2017, ss. 1-18.
- CHRISTOYANNOPOULOS, Alexandre, "An Anarcho-Pacifist Reading of International Relations: A Normative Critique of International Politics from the Confluence of Pacifism and Anarchism", *International Studies Quarterly*, Cilt 66, Sayı 4, 2022, ss. 1-13.
- CUDWORTH, Erika ve Stephen Hobden, "Anarchy and Anarchism: Towards a Theory of Complex International Systems", *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 39, Sayı 2, 2010, ss. 399-416.
- DADDOW, Oliver, *International Relations Theory*, Sage Publications, 1. Baskı, Londra 2009.
- DADDOW, Oliver, *International Relations Theory: The Essentials*, Sage Publications, 2. Baskı, Londra 2013.
- DADDOW, Oliver, *International Relations Theory*, Sage Publications, 3. Baskı, Londra 2017.
- EVREN, Süreyya, *Anarşizmler: Anarşizmin Geçmişi ve Tarihleri* (çev. Barış Yıldırım ve Elmas Deniz), İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2013.
- FALK, Richard A., *A Study of Future Worlds*, The Free Press, 1. Baskı, New York 1975.
- FALK, Richard A., "Anarchism and World Order", *Nomos*, Cilt 19, 1978, ss. 63-87.
- FALK, Richard A., "Anarchism without 'Anarchism': Searching for Progressive Politics in the Early 21st Century", *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 39, Sayı 2, 2010, ss. 381-398.
- GENÇCAN, Hasan, "Anarkhia: Antikitede Kazandığı Anlamlar ve Boyutlar", *Özne: Anarşizm Özel Sayısı*, Sayı 32, 2020, ss. 37-56.
- GOODWIN, Adam, "Evolution and Anarchism in International Relations: The Challenge of Kropotkin's Biological Ontology", *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 39, Sayı 2, 2010, ss. 417-437.
- GRAEBER, David, *Borç: İlk 5,000 Yıl* (çev. Muammer Pehlivan), Everest Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2015.
- HAVERCROFT, Jonathan ve Alex Prichard, "Anarchy and International Relations Theory: A Reconsideration", *Journal of International Political Theory*, Cilt 13, Sayı 3, 2017, ss. 1-15.
- KAZMI, Zaheer, *Polite Anarchy in International Relations Theory*, Palgrave Macmillan, 1. Baskı, New York 2012.
- KAZMI, Zaheer, "Contesting the State of Nature: Anarchism and International Relations", Carl Levy ve Saul Newman, der. *The Anarchist Imagination: Anarchism Encounters the Humanities and the Social Sciences*, Routledge, 1. Baskı, Oxon 2019.
- LAWSON, George, *Anatomies of Revolution*, Cambridge University Press, 1. Baskı, Cambridge 2019.
- LECHNER, Silviya, "Why Anarchy Still Matters for International Relations: On Theories and Things", *Journal of International Political Theory*, Cilt 13, Sayı 3, 2017, ss. 1-20.
- MALABOU, Catherine, *Stop Thief! Anarchism and Philosophy* (çev. Carolyn Shread), Polity Press, 1. Baskı, Cambridge 2023.
- MARSHALL, Peter, *Anarşizmin Tarihi: İmkânsız İstemek* (çev. Y. Alogan), İmge Yayınları, 2. Baskı,

Ankara 2019.

MARX, Karl, "Siyasete Karşı Kayıtsızlık", Karl Marx ve Friedrich Engels, der., *Anarşizm Üzerine* (çev. Sevim Belli), Sol Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2009.

MAY, Todd, *The Political Philosophy Poststructuralist Anarchism*, The Pennsylvania State University Press, 1. Baskı, Pennsylvania 1994.

MURRAY, Daniel, "Democratic Insurrection: Constructing the Common in Global Resistance", *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 39, Sayı 2, 2010, ss. 461-482.

NEWMAN, Saul, "Crowned Anarchy: Postanarchism and International Relations Theory", *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 40, Sayı 2, 2012, ss. 259-278.

NEWMAN, Saul, *Bakunin'den Lacan'a: Anti-Otoriteryanizm ve İktidarın Altıst Oluşu* (çev. K. Kızıltuğ), Ayrıntı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2014.

PRICHARD, Alex, "Justice, Order and Anarchy: The International Political Theory of Pierre-Joseph Proudhon (1809-1865)", *Millennium: Journal of International Studies*, 35(3), 623-645.

PRICHARD, Alex, "Deepening Anarchism: International Relations and the Anarchist Ideal", *Anarchist Studies*, Cilt 18, Sayı 2, 2010, ss. 29-57.

PRICHARD, Alex, "Introduction: Anarchism and World Politics", *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 39, Sayı 2, 2010, ss. 373-380.

PRICHARD, Alex, "David Held is an Anarchist. Discuss", *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 39, Sayı 2, 2010, ss. 439-459.

PRICHARD, Alex, "What Can the Absence of Anarchism Tells Us about the History and the Purpose of International Relations?", *Review of International Studies*, Cilt 37, Sayı 4, 2011, ss. 1647-1669.

PRICHARD, Alex, "Anarchy, Anarchism and International Relations", Ruth Kinna, der., *The Continuum Companion to Anarchism*, Continuum Publishing, 1. Baskı, New York 2012.

PRICHARD, Alex, *Justice, Order and Anarchy: The International Political Theory of Pierre-Joseph Proudhon*, Routledge, 1. Baskı, Oxon 2013.

PRICHARD, Alex, "Anarchism and Global Ethics", Birgit Schippers, der., *The Routledge Handbook of Rethinking Ethics in International Relations*, Routledge, 1. Baskı, New York 2020.

PRICHARD, Alex, "Taking the State Back Out: Bringing Anarchism Back In", *International Politics Reviews*, Cilt 9, Sayı 1, 2021, ss. 25-31.

PRICHARD, Alex, *Anarchism: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, 1. Baskı, Oxford 2022.

ROSSDALE, Chris, "Anarchy is What Anarchists Make of It: Reclaiming the Concept of Agency in IR and Security Studies", *Millennium: Journal of International Studies*, Cilt 39, Sayı 2, 2010, ss. 483-501.

ROSSDALE, Chris, "Anarchism and Critical Security Studies", Carl Levy ve Saul Newman, *The Anarchist Imagination: Anarchism Encounters the Humanities and the Social Sciences*, Routledge, 1. Baskı, Oxon 2019.

ROXBURGH, Shelagh, "Against Soft Anarchism: Challenging Liberal Cooptations of Anarchism in International Relations Theory", *Anarchist Studies*, Cilt 26, Sayı 1, 2018, ss. 55-78.

RUSCHE, Jonas, "Imagining Peace Outside of Liberal Statebuilding: Anarchist Theory as Pathway to Emancipatory Peacefacilitation", *Alternatives: Global, Local, Political*, Cilt 47, Sayı 1, 2022, ss. 18-44.

SÖKER, Çağlar, *Uluslararası İlişkilerde Bilim, Bilgi ve Yöntem: Paul K. Feyerabend ve Epistemolojik Anarşizmin İmkânları*, Çizgi Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Konya 2023.

SPRINGER, Simon, *Violent Neoliberalism: Development, Discourse, and Dispossession in Cambodia*, Palgrave Macmillan, 1. Baskı, New York 2015.

TURNER, Scott, "Global Civil Society, Anarchy and Governance: Assessing an Emerging Paradigm", *Journal of Peace Research*, Cilt 35, Sayı 1, 1998, ss. 25-42.

TURNER, Scott, "Anarchist Theory and Human Rights", Nathan Jun ve Shane Wahl, der., *New Perspectives on Anarchism*, Lexington Books, Maryland 2010.

TÜZÜN, Erkan, "Derrida ve Kusurlu Anarşi", *Siyahi Dergisi*, Sayı 5, 2005, ss. 70-73.

WEBER, Cynthia, *International Relations Theory: A Critical Introduction*, Routledge, 5. Baskı, New York 2021.

WEISS, Thomas G., "The Tradition of Philosophical Anarchism and Future Directions in World Policy", *Journal of Peace Research*, Cilt 12, Sayı 1, 1975, ss. 1-17.

WIGHT, Martin, Gabriele Wight ve Brian Porter, *International Theory: Three Traditions*, Holmes and Meier Publishers, 1. Baskı, New York 1992.

WILLIAMS, Raymond, *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*, Oxford University Press, 2. Baskı, New York 1983.

WOODCOCK, George, *Anarchism A History of Libertarian Ideas and Movements*, Broadview Press, Güncellenmiş Yeni Baskı, Peterborough 2004.

Extended Abstract

Anarchism has been a neglected approach in International Relations (IR) for many years. While a few studies related to anarchism were published in the 1970s, they were exceptions. It was not until the 2000s that a disciplinary awareness of the neglect of anarchism emerged, accompanied by a resurgence in literature on anarchist theory. Particularly since the 2010s, there has been a considerable increase in works published on anarchism. Although it may be premature to speak of an "Anarchist Theory of Global Relations" as a "grand theory", anarchism is now being discussed and has now begun to take part in debates within IR. However, this revival on anarchist literature has not resolved some of the persistent issues regarding anarchism's place, significance and representation in IR. This article aims to analyze the developments in anarchist theory within IR literature and critically examine the existing body of work by discussing its deficiencies and problems. The article analyzes the anarchist literature periodically and covers studies up to 2023.

The article reaches several key conclusions. Firstly, there are still problems relating the representation of anarchism in IR. The article argues that misrepresentation of anarchism in the discipline could create pedagogical problems and negatively impact other studies on this theory. One might ask, misrepresentation according to whom? Misrepresentation based on the variety of issues such as main problematics, theses, practical implications and basic texts of anarchism. Studies that narrate the story of anarchist theory through vulgar generalizations about its relationship to violence or by detaching it from historical repository not only undermine to view anarchism as a theory, but also, even if implicitly, introduce the ideological biases of mainstream theories into academic analysis. Studies that link anarchism with terrorism or textbooks that portray superficial pictures of anarchism create obstacles to understanding anarchism in IR. Secondly, the article emphasizes that the dominance of specific versions of anarchism or the degrading attitude towards different anarchist approaches can undermine the pluralistic nature of anarchism and hinder alternative anarchist contributions to international relations analysis. The insistence of postmodern, poststructuralist, or post-anarchists on positioning anarchism as "deconstructive" theory while overlooking or undervaluing classics and "constructive" contributions helps to perpetuate the neglect and marginalization of anarchism in IR. Thirdly, despite the relative expansion in the literature, there remains significant work to be done. Addressing the classics, providing an anarchist analysis of the discipline's fundamental concepts, exploring anarchism's approach to non-state actors and their relations, and examining anarchist perspectives on the history of global relations are among numerous areas where gaps exist. We can also ask questions in terms of these gaps. What can be an anarchist approach to global migration? What conclusions can be drawn from an anarchist analysis of climate change? What can anarchism tell us about the gender equality regarding international relations? Neither modern states in practice and nor IR in theory seem adequately equipped to address these global challenges. In these issues and areas, anarchism can expand the scope of the discipline.